

УДК 159.9.316.6

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-1\(35\)-570-577](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-1(35)-570-577)

Коркос Ярослав Олександрович аспірант 4-го року навчання, викладач кафедри практичної психології, Київський університет Бориса Грінченка, бульвар Ігоря Шамо, 18/2, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-5718-4053>

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Статтю присвячено темі медіаграмотності студентів закладів вищої освіти. Медіаграмотність є важливою складовою критичного мислення, особливо в умовах переповненості інформаційного поля цілеспрямованою або помилковою неправдою. Переважна частина емпіричного дослідження виконувалась на базі Київського університету імені Бориса Грінченка, вибірка дослідження охоплює 200 осіб від 18 до 23 років. Для забезпечення репрезентативності у вибірку ввійшли досліджувані, що є студентами Київського університету імені Бориса Грінченка, Херсонського державного університету, Львівського університету імені Івана Франка та інших університетів України. З метою дослідити індивідуальні характеристики взаємодії респондента та джерел інформації, схильності перевіряти інформацію, нами було розроблено та використано анкету «Джерела інформації та способи взаємодії з нею». Виявлено, що студенти найбільше цікавляться новинами зі сфери війни, суспільства та розваг. Майже кожен респондент використовує Telegram для отримання інформації та саме йому найбільше довіряє. Середній час, який витрачають досліджувані на ознайомлення з новинами складає 60 хвилин. Переважна більшість респондентів стверджують, що слідкують за офіційними новинами та запевняють, що перевіряють інформацію. Для цього респонденти порівнюють її з офіційними джерелами, шукають підтвердження серед інших публікацій та читають першоджерело. Довіра до джерела інформації базується на тому, чи є джерело офіційною особою або організацією та/або які фото/відео докази воно надає. Основною тенденцією є збільшення інтересу до новин, що забезпечує відчуття контролю та безпеки респондентам. Негативною особливістю стає збільшення популярності Telegram, як основного джерела новин, що містить часто неперевірену інформацію, а також використовується російською пропагандою як інструмент впливу. Позитивним є те, що студенти мають загальні уявлення про необхідність перевіряти інформацію та орієнтуватись на офіційні джерела.

Ключові слова: медіаграмотність, студенти, інформаційна гігієна, критичне мислення, інформаційна безпека

Korkos Yaroslav Oleksandrovysh Postgraduate Student, lecturer Department of practical psychology, Borys Grinchenko Kyiv University, Igor Shamo Boulevard, 18/2, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-5718-4053>

MEDIA LITERACY OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION

Abstract. The article is devoted to the topic of media literacy of students of higher education institutions. Media literacy is an important component of critical thinking, especially in conditions where the information field is full of purposeful or erroneous untruths. The majority of the empirical research was carried out on the basis of the Kyiv University named after Boris Hrinchenko, the sample of the study covers 200 people from 18 to 23 years old. To ensure representativeness, the sample included subjects who are students of Borys Grinchenko Kyiv University, Kherson State University, Ivan Franko Lviv University, and other universities of Ukraine. In order to investigate the individual characteristics of the interaction of the respondent and sources of information, the tendency to check information, we developed and used the questionnaire "Sources of information and methods of interaction with it". Students are most interested in war, society and entertainment news. Almost every respondent uses Telegram for information and it is the most trusted. The average time spent by the researched on reading the news is 60 minutes. The vast majority of respondents claim that they follow the official news and assure that they check the information. For this, respondents compare it with official sources, look for confirmation among other publications and read the primary source. Credibility of a source of information is based on whether the source is an official person or organization and/or what photo/video evidence it provides. The main trend is an increase in interest in news, which provides respondents with a sense of control and security. A negative feature is the popularization of Telegram as the main source of news, which often contains unverified information, and is also used by Russian propaganda as a tool of influence. It is positive that students have general ideas about the need to check information and refer to official sources.

Keywords: media literacy, students, information hygiene, critical thinking, information security

Постановка проблеми. Медіаграмотність є ключовою навичкою у сучасному світі, де інформація важлива для кожного аспекту нашого життя. Вміння розрізняти факти від маніпуляцій, критично оцінювати зміст та взаємодіяти з різноманітними медійними формами стають необхідними навичками для успішного функціонування в інформаційному суспільстві.

Медіаграмотність допомагає людям ефективно користуватися різноманітними джерелами інформації, розбиратися в тонкощах медійної маніпуляції та зберігати власну цифрову безпеку. Це важливо не лише для особистого

розвитку, але й для участі в громадському житті та будівництві сильної, освіченої громади. Особливої актуальності навички медіаграмотності набувають під час російсько-української війни, де держава-агресор використовує весь спектр інструментів пропаганди: від телебачення та газет до «фабрик тролів».

Російсько-українська війна, яка триває десятий рік, загострена повномасштабним вторгненням, створює значні соціально-психологічні наслідки для свідомості молодого покоління українців, зокрема, висуває нові вимоги до здатності людини протистояти інформаційним впливам країни-агресора під час війни та в повоєнний час. За даними Д. Мартін та Дж. Шапіро, Російська Федерація відповідає за 72% глобальних кампаній дезінформації у світі, проведених у період 2013-2018 років [5]. Для країни-агресора немає обмежень в інформаційних атаках, вона двічі втручалась у вибори президентів США (у 2016 та 2020 рр.). Іншим прикладом стала пандемія COVID-19, під час якої різко збільшилася кількість міфів і хибних уявлень, та зросла ціна помилкових рішень, які спиралися на недостовірну інформацію. Зокрема, Австралія та Європейський Союз звинуватили Росію і Китай у масштабних кампаніях дезінформації під час пандемії COVID-19 [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти розвитку та важливість медіаграмотності розглянуті у роботах зарубіжних вчених (P. Aufderheide, M. Bulger, P. Davison, R Hobbs, D. Kamerer, W. Potter та ін) та вітчизняних дослідників (О Волошенюк, О Гороховський, В Іванов, Ю. Казаков, Л. Кульчинська). Комплексні дослідження медіаграмотності в Україні здійснюються щорічно за сприяння Агентства Сполучених Штатів з міжнародного розвитку (USAID).

Разом з тим, медіаграмотність серед студентів залишається актуальною темою для дослідження, тому що масовий розвиток медіаграмотності та критичності населення можливий лише у закладах вищої освіти, оскільки, за даними МОН від 2021 року, 82,7% молоді в Україні отримують вищу освіту. Інститут вищої освіти може забезпечити системність та цілеспрямованість у формуванні критичності нації, у зв'язку з чим особливого значення набувають студенти як соціальна група.

Мета статті – емпірично дослідити джерела отримання інформації та способи взаємодії студентів закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Переважна частина емпіричного дослідження виконувалась на базі Київського університету імені Бориса Грінченка, вибірка дослідження охоплює 200 осіб від 18 до 23 років. Для забезпечення репрезентативності у вибірку ввійшли досліджувані, що є студентами Київського університету імені Бориса Грінченка, Херсонського державного університету, Львівського університету імені Івана Франка та інших університетів України.

З метою дослідити індивідуальні характеристики взаємодії респондента та джерел інформації, схильності перевіряти інформацію, нами було розроблено та використано анкету «Джерела інформації та способи взаємодії з нею». Результати опитування наведено у таблицях 1-5.

Таблиця 1

Статистичний розподіл відповідей на питання «За якими сферами новин Ви слідкуєте?» (n =, %)

Варіант відповіді	%
Війна	89,89
Суспільство	69,66
Розваги	58,99
Політика	48,88
Наука і техніка	31,46
Економіка	23,03
Спорт	16,85

Відповідно до даних у табл. 1, найбільший відсоток студентів слідкує за війною, суспільними новинами та розвагами. Менше половини цікавляться політичними новинами, майже третинна – наукою і технікою. Найменше цікавляться економікою та спортом. Якщо порівняти з даними дослідження Г. Нерсесяна, то у 2018 році 60% студентів зрідка слідкували за політичними подіями в країні та розвитком подій на Сході [1]. Загалом, спільною тенденцією є те, що війна змінила ставлення та пріоритети у моніторингу інформації. Респонденти, які уникали будь-яких новин, почали їх відслідковувати, що надавало їм відчуття безпеки та контролю. Розважальний контент став другорядним для респондентів, а новини – першочерговими [3].

За емпіричними даними, що представлені у табл. 2, респонденти найбільше використовують Telegram-канали для отримання інформації. Поширеними також є Youtube, Instagram та новинні сайти.

Таблиця 2

Статистичний розподіл відповідей на питання «Які джерела Ви використовуєте для ознайомлення з новинами?» (n =, %)

Варіант відповіді	%
Telegram	97,75
Youtube блоги	61,8
Instagram	58,99
Новинні сайти	54,49
Телебачення	30,9
Facebook	14,61
Twitter	14,61
Viber-чати	11,8
Друковані видання	6,74
Радіо	6,18

Телебачення, Facebook, Twitter, Viber-чати, друковані видання та радіо виявились найменш поширеними серед студентів. На нашу думку, це пов'язано з тим, що у цих джерел є інша, більш старша цільова аудиторія. Домінування Telegram як основного джерела інформації для студентів є неочікуваним. За даними Г. Нерсесяна, у 2018 році понад 80% опитуваних студентів дізнавались новини з Facebook. Тенденція росту популярності Telegram та зниження використання Facebook для отримання новин пов'язана з повномасштабною війною та відображається у суспільстві загалом. Так, у 2021-му році 43% населення використовували Facebook, 40% – Telegram, а у 2022-му: 25% – Facebook та 60% – Telegram [3]. Припускаємо, що значний перехід до Telegram зумовлений специфічними характеристиками додатку та відсутністю будь-якої цензури під час публікації контенту. Варто зазначити, статистичний розподіл відповідей студентів незначно відрізняється від загальносуспільного.

Співвідношення джерел та довіри до них зображено у табл. 3.

Таблиця 3

Статистичний розподіл відповідей на питання «Яким джерелам Ви найбільше довіряєте?» (n =, %)

Варіант відповіді	%
Telegram канали	64,04
Новинні сайти	25,84
Youtube блоги	11,24
Телебачення	10,67
Instagram	5,62
Друковані видання	2,81
Viber-чати	2,25
Facebook	1,69
Twitter	1,12
Радіо	1,12

Зі значним відривом, українські студенти найбільше довіряють Telegram каналам. Четверть респондентів найбільше довіряє новинним сайтам, ще менше довіри до Youtube блогів, телебачення, Instagram, друкованих видань, Viber-чатів, Facebook, Twitter та радіо. Додатково 20,79% досліджуваних зазначили, що вони використовують саме офіційні/перевірені джерела, що, з одного боку, підкреслює важливе значення достовірної інформації для респондентів, з іншого – усвідомлення існування фальшивих або неправдивих новин. Загалом, негативною тенденцією стає збільшення популярності Telegram, як основного джерела новин, що містить часто неперевірену інформацію, а також використовується російською пропагандою як інструмент впливу [4]. Інформацію про те, як досліджувані студенти перевіряють інформацію, зображено у табл. 4.

Таблиця 4

**Статистичний розподіл відповідей на питання
«Як Ви перевіряєте інформацію?» (n =, %)**

Варіант відповіді	%
Порівнюю з офіційними джерелами	78,09
Шукаю підтвердження серед інших публікацій	69,66
Читаю першоджерело	69,1
Шукаю експертну оцінку	39,33
Читаю коментарі до публікації	37,08
Порівнюю з думкою авторитетної для мене людини	26,4
Не перевіряю інформацію	8,99
Довіряюся інтуїції	7,3

Найбільший відсоток респондентів вказав, що для перевірки інформації вони порівнюють її з офіційними джерелами, менше досліджуваних шукають підтвердження серед інших публікацій, читають першоджерело, знаходять експертну оцінку, читають коментарі до публікації, порівнюють з думкою авторитетної людини та довіряють інтуїції. Лише 8,99% не перевіряє інформацію. Данні вказують, що більшість респондентів використовують/знають про конструктивні стратегії для перевірки інформації.

Середній час, який витрачають досліджувані на ознайомлення з новинами складає 60 хвилин. Ба більше, 93,82% відсотків респондентів стверджують, що слідкують за офіційними новинами, а 87,08% запевняють, що перевіряють інформацію. Для порівняння: у дослідженні 2018 року 77% респондентів стверджували, що зрідка намагаються перевіряти інформацію [1]. Якщо припустити, що відповіді респондентів не викривлені соціальними очікуваннями, то це свідчить, що схильність до перевірки інформації суттєво не змінилась, хоча частота перевірки новин потребує дослідження.

Результати опитування щодо причин довіри до джерела відображено у табл. 5.

Таблиця 5

**Статистичний розподіл відповідей на питання
«На чому базується ваша довіра до джерела інформації?» (n =, %)**

Варіант відповіді	%
Є офіційною особою/організацією	80,34
Надає фото/відео докази	78,09
Визнає помилки, якщо вони трапляються	57,87
Є авторитетним для мене	47,19
Розглядає протилежні точки зору	40,45
Користується послугами експертів	32,02
Публікує тільки актуальні новини	30,34
Визнає, що правда суб'єктивна і не є однозначною	22,47
Першими публікують новини	15,73

Найсуттєвішим для довіри респондентів є те, що джерело є офіційною особою або організацією та надає фото/відео докази. Більше половини студентів довіряють тим, що визнають власні помилки, менше половини – довіряють авторитетним для них джерелам та тим, що розглядають протилежні точки зору. Менше третини – вірять тим, хто користується послугами експертів, публікують тільки актуальні новини. Найменш важливими причинами довіри виявилися такі: джерело визнає, що правда суб'єктивна неоднозначна, джерело перше публікує новини. Крізь ці дані проглядається тенденція, що студенти орієнтуються на перевірені факти та офіційні повідомлення, що вказує на довіру державних до інституцій та наявність базових знань з медіаграмотності.

Висновки. Отже, студенти найбільше цікавляться новинами зі сфери війни, суспільства та розваг. Майже кожен респондент використовує Telegram для отримання інформації та саме йому найбільше довіряють. Середній час, який витрачають досліджувані на ознайомлення з новинами складає 60 хвилин. Переважна більшість респондентів стверджують, що слідкують за офіційними новинами та запевняють, що перевіряють інформацію. Для цього респонденти порівнюють її з офіційними джерелами, шукають підтвердження серед інших публікацій та читають першоджерело. Довіра до джерела інформації базується на тому, чи є джерело офіційною особою або організацією та/або які фото/відео докази воно надає. Основною тенденцією є збільшення інтересу до новин, що забезпечує відчуття контролю та безпеки респондентам. Негативною особливістю стає збільшення популярності Telegram, як основного джерела новин, що містить часто неперевірену інформацію, а також використовується російською пропагандою як інструмент впливу. Позитивним є те, що студенти мають загальні уявлення про необхідність перевіряти інформацію та орієнтуватись на офіційні джерела.

Варто зазначити, що оскільки ці данні зібрані за допомогою анкетування, то вони мають певну ступінь суб'єктивності та викривлення, оскільки перевірка інформації та слідкування за офіційними джерелами є соціально схвальними діями. Подальшою перспективою дослідження є вивчення здатності респондентів відділити навмисно сформульовані неправдиві наративи від правдивої інформації.

Література:

1. Нерсесян Г. А. Медіаграмотність молоді – запорука протидії інформаційній агресії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 6. С. 56–60. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2018/14.pdf.
2. Росію та Китай звинуватили у поширенні дезінформації про пандемію COVID-19. *Подробщиці*. URL: <https://podrobnosti.ua/2354771-rosju-ta-kitaj-zvinuvatili-u-poshirenn-deznformats-pro-pandemju-covid-19.html>
3. Internews. Українські медіа, ставлення та довіра у 2022 р. 2022. 102 с. URL: <http://surl.li/nszsq>

4. Kiforchuk K. Frequency analysis of russian propaganda telegram channels. *Theoretical and applied cybersecurity*. 2023. Vol. 5, no. 1. URL: <https://doi.org/10.20535/tacs.2664-29132023.1.277647>

5. Martin D. A., Shapiro J. N. Trends in online foreign influence efforts. *Princeton university*. 2019. URL: https://nsiteam.com/social/wp-content/uploads/2019/08/Trends_in_Foreign_Influence_Efforts_2019JUL08.pdf

References:

1. Нерсесян, Г. А. (2018). Media literacy of youth is the key to countering informational aggression [Mediahramotnist molodi – zaporuka protydii informatsiinii ahresii]. *Investments: practice and experience*, (6), 56–60. http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2018/14.pdf [In Ukrainian].

2. *Russia and China were accused of spreading misinformation about the COVID-19 pandemic [Rosiiu ta Kytai zvinuvatly u poshyrenni dezinformatsii pro pandemiiu COVID-19]*. (n.d.). *Podrobytsi*. <https://podrobnosti.ua/2354771-rosju-ta-kitaj-zvinuvatili-u-poshirenn-deznformats-pro-pandemju-covid-19.html> [In Ukrainian].

3. Internews. (2022). *Ukrainian media, attitude and trust in 2022 [Ukrainski media, stavlennia ta dovira u 2022 r.]*. <https://news.koblevo.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/Ukrainski-media-stavlennia-ta-dovira-2022-1.pdf> [In Ukrainian].

4. Kiforchuk, K. (2023). Frequency analysis of russian propaganda telegram channels. *Theoretical and Applied Cybersecurity*, 5(1). <https://doi.org/10.20535/tacs.2664-29132023.1.277647>.

5. Martin, D. A., & Shapiro, J. N. (2019). Trends in online foreign influence efforts. *Princeton University*. https://nsiteam.com/social/wp-content/uploads/2019/08/Trends_in_Foreign_Influence_Efforts_2019JUL08.pdf.

